

BENCZE BALÁZS

Mese a hatalomról

Történt egyszer, hogy a kalifa nagyon szomorú volt. Nem vidította fel a zene, nem hozta lázba a tánc, eltolta magától az illatos gyümölcsökkel megrakott tálat, még az udvari fűzfapoétát is elkergette, mikor az egy hosszú verssel próbálta elűzni a ráncokat a kalifa homlokáról.

– Mit gagyogsz itt nekem te hurikról és csorgó levű fűgéről! Mutass nekem egy csorgó levű fűgét, te nyomorult! – förmedt rá dühösen.

– Parancsodra, ó fénylő tekintetű kalifa... – emelt fel egy lottyadt fűgét a szolgál. – Ez csorgó levű fűge? – nézett le a kalifa. – Hiszen ez egyszerűen rohadt! Takarodjon mindenki a szemem elől, vagy megvesszőzteslek mindnyájatokat!

Így aztán magára maradt. De nem bánta; mint már mondtam, igen szomorú volt, és egy kalifa azt is megteheti, hogy amikor szomorú, akkor egyben nagyon dühös is legyen, épp azért, mert szomorú. És ez most is így volt. Csakhogy ez a kalifa nem vesszőzteszte volna meg az alattvalóit akkor sem, ha történetesen nem hagyják őt rögtön magára, mivel nem volt rossz ember, legfőképpen pedig nem volt gonosz és kegyetlen sem. Mindössze csak szomorú volt és magányra vágyott, mert elmélkedni akart a szomorúságán.

Amikor már egy órája ült egyedül a palotájában, megéhezett és elvett egy fűgét a tálból.

– Rohadt, az igaz – mondta –, de mégiscsak fűge... – és beleharapott. A lé végigcsorgott a kaftánja ujján és a kalifa ingerülten törölte le az állát. Aztán folytatta az elmélkedést.

Szeretnétek tudni, hogy pontosan min elmélkedett a kalifa? Nos, az az igazság, hogy ő maga sem tudta igazán. Egyszer csak azon kapta magát, hogy irigyli a kertészt és nem tudta megmagyarázni magának, hogy miért. Ez pedig először meglehetősen megrémítette, később meg annyira rátelepedett a lelkére, hogy nem is tudott másra gondolni.

– Lássuk csak! – gondolkodott. – Mi az, amit a kertész megtehet és én nem; mert belátható, hogy csak akkor irigyelhetek valakit, ha annak valamiért jobb, mint nekem – morogta, és elkezdte lajstromozni a kertész dolgait. A szabadban van – de ő is bár mikor kimehet a szabadba, sőt, ő valóban szabad ember, míg a kertész egyszerű szolgál.

Vagy talán a virágok közt szeretne lenni? Hiszen ezek az ő virágai. Akkor nézi, érinti és szakítja le őket, amikor akarja; a kertész pedig, ha leszakítana egyet is, hóhérékre jutna. Esetleg a kertész ebédjét irigyelné? Ugyan, ez csak az ostoba érzelmes történetekben van így; egy kalifa is ehetne hagymát és kenyeret, de egy kertész pacsirtanyelv-pástétomot zsenge héjas zöldborsóval sohasem. De hát akkor mije van ennek a kertésznek, ami neki nincs?

És mitől ilyen szomorú? Merthogy nem attól, hogy irigyli a kertészt, az biztos; ő férfi, aki hadat vezet, vadászik, ítélkezik – ő nem lehet ilyen érzelgős, mint egy aszszony.

– A pokolba az egészszel! – fakadt ki a kalifa délután és behívta az egyik szolgáját.
– Vezesd fel ide a kertészt! – parancsolta.

A kertész halálra rémült arccal állt meg az ajtóban. Alacsony, tömzsi kis ember volt, alázatos tekintetén látszott, hogy ugrásra kész vadállatot rejt benne az állandó bizonytalanság és a halálfélelem. A kalifa mozdulatára óvatosan beljebb lépett, és elhatározta, hogy ha kell, azt is letagadja, hogy már megszületett.

- Hogy hívnak? - kérdezte a kalifa.

A kertész hasra vágta magát és csak annyit mondott:

- Juszuf, nagyuram...

- Állj fel, Juszuf! - mondta a kalifa. - Azért hívatlak, hogy mondd meg nekem, miért irigyellek én téged. Ha pedig nem tudod megmondani, akkor...

- Kegyelem, fényességes tekintetű, hatalmas kalifa! - ordította a kertész, és az arcát a palota padlójához csapkodta. - Kegyelem!!!

- ...akkor legalább segíts nekem kitalálni! - fejezte be a kalifa. - És hagyd ezt abba!

Így aztán Juszuf felállt, és követni kezdte tekintetével urát, aki fel-alá sétált a palotában, mialatt beszélt:

- Tudod, Juszuf, én nagyjából egykorú vagyok veled - kezdte a kalifa, mivel mindketten a negyvenes éveik közepén jártak már. - És mégis, az én életem teljesen más, mint a tied, de persze ez természetes, ha meggondoljuk, hogy én palotában születtem, te meg valahol Anatólia egy kis viskójában. De mégis ugyanazok vagyunk mindketten, holott teljesen különbözőek vagyunk. Érted te ezt, mondd, Juszuf?

Juszuf nem értette, de mivel csapdát sejtett a kérdésben, ezt válaszolta:

- Igen, hatalmas és bölcs kalifa, értem.

- Helyes. És mondd csak, kit irigyelsz te, mikor kint dolgozol a kertben?

Juszufot ez a kérdés zavarba ejtette. Úgy emlékezett, hogy valamikor régen halott egy történetet, amelyben egy szultán ugyanezt kérdezte a szakácsától, és mikor az azt felelte, hogy ő bizony a vadász mestert irigyli, a szultán előhívatta a vadász mestert és lecsapatta a fejét. Aztán pedig azt mondta a szakácsnak: - Látod, nem szabad irigykedni, mert a sors kiszámíthatatlan. Légy hát olyan, mint a vadász mester, ha már olyan nagyon irigyled... - és azzal lecsapatta a szakács fejét is. Ezért Juszuf így felelt:

- Senkit, fényes orcájú, hatalmas...

- Ne hazudj!

- Téged, hatalmas és dicsőséges kalifa! - vágta rá a kertész, mivel úgy vélte, ezzel legalább a fejlecsapást elkerülheti.

- Gondoltam - felelte a kalifa. - Pedig Allah legszentebb tetteire mondom neked, fogalmad sincs, milyen fárasztó dolog kalifának lenni - és azzal odalépett az ablakhoz.

- Te vágyakozol egy kerty hideg vízre is, ha a napon dolgozol, és ha megkapod, jólesik. Én pedig a legfinomabb frissítőket is úgy iszom nap mint nap, mint a tevé a vizet, és kérem se kell. Te minden tíz nap után egy napig otthon lehetsz a családotnál és játszatsz a gyerekeiddel - én pedig minden nap otthon vagyok és azt csinálom, amit akarok, még gyerekeim sincsenek, mert azokat is külön nevelik tőlem a bölcs mesterek, így nem tudok mit kezdeni se velük, se a szabadságommal. Neked fáj a derekad, megkened valami szerrel és elmúlik. De én nem kenhetem, mert nem fáj. Következésképp soha nem ismerem meg a megkönnyebbülést, a gondoktól való szabadulást, ha egyszer nincsenek gondjaim - mondta és elgondolkodva megjegyezte: - Bizony, bizony, igaza van a költőnek, nem köszöntené a csaló lány dallal a hajnalt, ha nem volna éjszaka... De ez még nem minden. Mondd csak, Juszuf, tudsz te olvasni?

- Nem, méltóságos és hatalmas...

- És azt tudod, mit mondott a tudós al-Fargáni az égen gördülő gömbök nagyságáról és a Legelső Mozgató hatalmáról?

- Nem tudom, hatalmas...

- És tudod-e, mitől esik az eső, Juszuf?

A kertész rémülten állt és összegörnyedve próbált válaszolni, miközben meg volt győződve arról, hogy tudatlansága miatt máris lecsapják a fejét:

- Nem tudom, kegyelmes...

- És mitől lesz a magból narancsfa? És mi tartja az eget? És mitől kering a véred?...

A kérdést sem hallotta már a nyomorult, csak nyögött. De a kalifa nem hagyta abba:

- Miért fekete a szerecsen és mitől születik a tarka kutyának fehér kölyke? És mennyi rizszem lesz a sakktábla utolsó kockáján, ha az elsőre tett egyetlen szemet mindig megkétszerezed? És hol a világ vége? És mi hajtja a szelet? Tudod-e, Juszuf, hogy mitől forog a vaspálca a vízre tett fadarabon? Tudod-e, hogy miből van a világ?

- Nem tudom, kegyelmes kalifa... - reszketett a kertész, várva a halált.

- Tudom, hogy nem tudod - mondta csendesen a kalifa. - De mondd, nem is gondolkoztál még ezekről sohasem?

- Nem, felséges és hatalmas kalifa - sunyta le a fejét a kertész, és azt remélte, hogy ezúttal jó szolgálatot tesz neki ez az igazság, mert ezáltal kiderülhet, hogy nem tehet arról, amit azért nem tud mert, még nem is gondolkodott soha róla.

- Ugye félsz most, Juszuf? - nézett rá a kalifa.

- Igen, méltóságos és mindennél kegyelmesebb, nagybölcösségű és igazságos kalifa - remegte a kertész.

- Úgy - morogta a kalifa. - Hát még akkor hogy félnél, ha már gondolkodtál volna ezekről a dolgokról - vetette oda, és járkálni kezdett fel-alá a palotában.

- Tudod, Juszuf, ha azt hiszed, hogy minden csak azért van, mert éppenséggel van, akkor nem kell félned attól, hogy valami fontos dolog talán épp azért veszhet el, mert te elpusztítod. Ha nem tudod, mitől forog a csillagos ég, akkor attól sem félsz, hogy egyszer talán megáll. Ha nem tudod, mitől dörög a villám, akkor csak a hangjától félsz. De ha tudnád a dolgok okát, akkor attól félnél csak igazán, ami ezt az okot megalkotta. Mert akkor látnád, hogy mégiscsak egyformák vagyunk mi mindketten, hiszen mindannyian csak ezeknek az okoknak a játéka szerint létezünk. Érted te ezt?

Juszuf nem tudta, mit válaszoljon. De a kalifa nem is várta meg, akármit is akart mondani, hanem folytatta:

- A tudás, Juszuf, veszélyes és kegyetlen dolog. Minden válasz legalább két új kérdést szül. Amikor a ganéjtúró bogár elkezd gyúrni a galacsint, még kicsi, de ahogy görgeti, egyre több föld tapad rá, és épp ettől lesz egyre nagyobb - hogy még több föld ragadjon rá. És így aztán a bogár egyre nehezebben tudja görgetni -, de egyre fontosabb neki, hiszen épp az a célja, hogy nagyra hizlalja. Csakhogy a hatalmas galacsin sokszor olyan nehéz lesz, hogy a szegény bogár meg sem tudja mozdítani végül. Pedig még annyi föld sem kellett hozzá, amennyi a papucsodra ragad a kertben: hát még milyen kevés ez az egész világ összes földjéhez képest - és látod, mégis túl sok az apró bogárnak. Érted te ezt, Juszuf?

A kertész kezdett megnyugodni. Elterelődött róla a szó, a ganéjtúró bogarat ismerte, nem egyet agyon is taposott már, ha a lába alá került, így hát nyugodtan felelte:

- Értem, méltóságos és hatalmas kalifa...

- Látod, ilyen ganéjtúró bogár vagyok én. Csak azt nem értem, hogy lehet az, hogy végül mégiscsak a tudásom által értem meg, milyen meddő dolog a tudást hajszolni - mondta ekkor a kalifa. Juszuf bólintott, mert nem tudta, milyen meddő dolog a tudást hajszolni, mégse hajszolta.

- Igen - fordult felé a kalifa. - Alighanem ezért irigyeltelek ma már reggel óta, mióta láttalak a kertben dolgozni. Mert te boldog vagy. Benned megvan a szükséges arány vágy és megelegedés között, mert arra vágysz, ami hasznodra válik - szomjazol, hogy ihass és elfáradsz, hogy pihenhess -, míg ami nem válik hasznodra, abból beéred a legkevesebbel - nemigen gondolkodsz. Jól van ez így. Csak arra kérek, ne irigyeld a kalifát, ha a kalifa irigyel téged... - mondta és tapsolt egyet.

- Adj neki egy fűgét és bocsásd el - szólt a belépő szolgálóhoz, majd ismét az ablakhoz lépett.

Juszuf boldog volt, hogy túlélte ezt a veszélyes kalandot. Amikor a kertben körülvették a többiek és megtapogatták, hogy valóban épen maradt-e, azt is megkérdezték tőle, hogy mit akart a kalifa a szegény kertésztől. Ő pedig ezt válaszolta:

- Mit tudom én! Bizonygatta, hogy neki sokkal rosszabb, mint nekem. Hát ki látott már ilyet! Mindene megvan és mégis panaszodik. Ostobaság! Én mondom, olyan ostoba ez a kalifa, mint egy... mint egy... ganéjtúró bogár...

